

EYLEM ARAŞTIRMASI: EĞİTİMSEL UYGULAMALARI İYİLEŞTİRME VE DEĞİŞTİRMEDE KULLANILACAK BİR YÖNTEM

Dr. Naciye AKSOY

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

Bu çalışmada eğitimin uygulayıcıları olan öğretmen, yönetici ve diğer okul çalışanlarının yaptıkları işi daha iyi anlamalarına, eğitim ve öğretimde arzu edilen iyileşme ve değişmeyi gerçekleştirmeye etki etmelerine, uygulamada karşılaştıkları sorunları sistemli yollar kullanarak çözmelerine yardımcı olabilecek bir yöntem olan "eylem araştırması" tanıtılmıştır. Bir araştırma yöntemi olarak eylem araştırmasının gelişimi, aşamaları, veri toplama teknikleri ve yararları açıklandıktan sonra bu yöntemin Türk Eğitim Sisteminde uygulanabilirliği tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: eylem araştırması, eğitimsel uygulamaların iyileştirilmesi

ACTION RESEARCH: A METHOD FOR IMPROVING AND CHANGING EDUCATIONAL PRACTICES

Naciye AKSOY, Phd.

Gazi University, School of Education, Dept. of Primary Education

In this study, as a method of research, action research is described for helping practitioners of education (teachers, administrators and other school workers) to better understand what they are doing, to be effective in realizing desired changes and improvements in education and teaching, and to solve practical problems that they face by using systematic ways. After identifying evolution, steps, data gathering techniques and benefits of action research, its implication to the Turkish Educational System is discussed.

Keywords: Action Research, improving educational practices.

naciye aksoy

İnsanoğlu var olduğu andan itibaren sürekli sorunlarla karşılaşmış ve bu sorunların üstesinden gelmek için pek çok yol ve yöntem denemiştir ve denemektedir. Karşılaşılan sorunların çözümlünde kullanılan yol ve yöntemler kimi zaman tesadüfen kimi zaman deneme yanılma yoluyla kimi zaman da sistemli bir süreç izlenerek sonuca ulaşmaktadır. Sorun çözenin yolları deneme yanılma gelenekler/emsal arama, otoriteye başvurma, kişisel deneyimler ve bilim olarak gruplanmaktadır (Karasar 1999; Rummel 1968; Anderson 1997). Bu yollardan ilk dördü tek başına ya da birkaçı birlikte kullanılarak zaman zaman bireysel ya da grup veya toplumsal olarak yaşanan sorunları çözümlenmektedir. Ancak sistemli ve planlı çalışma basamaklarından yoksun olan bu yöntemlerin geçerlik ve güvenilirlik düzeyleri oldukça düşüktür. Gittikçe karmaşıklaşan günümüz toplumsal, ekonomik, teknolojik vb sorunları karşısında geleneksel sorun çözme yöntemlerin bireyleri ve toplumları ileriye götürmede yetersiz kaldığı söylenebilir.

Olaylara bilimsel açıdan bakabilmek, yapılan araştırmalardan yararlanmak, etkilenmek ve araştırma yapmak kuşkusuz ki belli bir düzeyde eğitim ve araştırma kültürünü gerekli kılar. Çeşitli çalışmalar (Büyüköztürk, 1995; Karasar, 1999, Köklü, Büyüköztürk ve Çokluk, 1999) bu eğitim ve kültürün ülkemizde yeterince verilemediğini ortaya koymaktadır. Hatta çocuklara bilimsel tutum ve davranış kazandıracak öğretmenlerin bile araştırmanın önem ve gereğine inanmadıkları, araştırma yapmanın kendi işleri olmadığını ortaya koyan görüşler vardır (Yıldırım 1966; aktaran Büyüköztürk, 1995). Karasar (1999 s.51) ise bu konuda şu görüşlerini dile getirmektedir:

“...Öğretmenler, bilimsel davranışları kendi ilişkilerinde sergileyen kimseler olarak yetiştirilmedikçe, kendisinden ayrı düşünen öğrenciye haşin davranmaya devam ettikçe, öğrencilerin bilimsel davranışları kazanmaları rastlantıdan öteye geçemez.”

Türkiye’de araştırma yapmak üniversitelerin özellikle lisans üstü eğitimin temel işlevi olarak görüldüğu için öğretmenlerin görevi bilgi aktarmaktan öteye geçememekte ve böylece hem öğretmenler hem de yöneticiler uygulamada karşılaştıkları sorunların çözümünde bilimsel yaklaşımlardan yeterince yararlanamamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı okul çalışanlarının özellikle öğretmen ve yöneticilerin yaptıkları işi daha iyi anlamalarına yol gösterecek, uygulamada karşılaştıkları sorunların çözümlerini dışarda aramak yerine kendilerinin bulmalarına yardımcı olacak ve onları etkinleştirecek bir

araştırma yöntemi olarak "eğitimde eylem araştırmasını" ileriki literatür ışığında tartışmaktadır.

Eylem Araştırmasının Tanımı

Alanyazında eylem araştırmasının çok farklı tanımları yapılmıştır. Yapılan tanımlar incelendiğinde, bunların uygulamayı iyileştirme noktasında birleştikleri söylenebilir. Buna göre eylem araştırmasının bazı tanımları şunlardır:

Eylem araştırması uygulamacıların, öğretmenlerin, eğitim yöneticisi ve deneticilerin işlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olan bir araştırma türüdür (Glanz, 1999, s.302).

Eylem araştırması sosyal durumun içindeki eylemin niteliğini geliştirmeyi amaçlayan sosyal durum çalışmasıdır (Elliot, 1991, s.69).

Eylem araştırması bir grup insanın bir problemi tanımlaması, problemi çözmek için bir şeyler yapması, çabalarının ne kadar başarılı olduğunu görmesi, eğer sonuçtan tatmin olmazlarsa yeniden denemesi kısaca, yaparak ve yaşayarak öğrenmesidir (O'Brien, 2003).

Eylem araştırmaları uzman araştırmacıların yürütücülüğünde, uygulayıcıların ve probleme taraf olanların da katılımıyla, varolan uygulamanın eleştirel bir değerlendirilmesini yaparak, durumu iyileştirmek için alınması gereken önlemleri belirlemeyi amaçlayan araştırmalardır (Karasar, 1999, s.27).

Eylem araştırması eğitimcilerin uygulamalarını iyileştirmek ve onları bilgilendirmek için sistemli ve sürekli olarak yürütülen araştırmadır (Calhoun, 2002).

Eylem araştırması , bir grup veya kişi tarafından yürütülen çözüm yönelimli araştırmadır (Beverly, 1993).

Tanımlardan hareketle eylem araştırmasını diğer sosyal araştırmalardan ayıran bazı özelliklerinin bu noktada belirtilmesinde fayda vardır. Her şeyden önce eylem araştırmasının asıl amacı uygulamayı iyileştirmektir. Bu nedenle kuramsal bilgi üretmek eylem araştırmasının öncelikleri arasında gelmemektedir. İkincisi, eylem araştırması uygulamayı yapan

bireylerin araştırma sürecine doğrudan katılımını sağlayarak ilk elden öğrenmeyi ve böylece öğrenilenleri gönüllü bir şekilde uygulamayı sağlamaktadır. Üçüncüsü, araştırma gerçek dünya içinde yürütüldüğü için doğrudan varolan sorunları çözmeyi amaç edinmiştir. Dördüncüsü, doğrudan katılım yoluyla bireylerin güçlenmesini, işbirliğini ve sosyal değişmeyi getirmektedir. Son olarak da, araştırmaya doğrudan katılım sonucunda ulaşılan çözümler uygulamaya aktarıma sürecinde direnci de ortadan kaldırmaktadır.

Eylem Araştırmasının Gelişimi

Eylem araştırmasına ilişkin alan yazın incelendiğinde eylem araştırmasının ilk kez ne zaman nerede kullanıldığı çok açık olmasada bu kavramın daha çok sosyal psikolog Kurt Lewin'e atfedildiği görülmektedir (Elliot, 1991; Kincheloe, 1993; Glanz, 1999; Masters, 1995; Beverly, 1993). Kurt Lewin 1946'da "Eylem Araştırması ve Azınlık Sorunları" adlı eserinde eylem araştırması kavramını kullanmış ve eylem araştırmasını sosyal eyleme öncülük eden/yol gösteren bir araştırma olarak tanımlamıştır (O'Brien, 2003). Lewin ilk çalışmalarını birey davranışları üzerine yoğunlaştırmıştır. Ancak 1933 yılında Almanya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ettikten sonra katıldığı bazı sosyal mühendislik projelerinde bireyin davranış ve tutumlarını etkilemede grupların önemini farketmiştir. Katıldığı projelerde grup tartışması yöntemlerinin grup dinamiğine katkılarını gören Lewin çin grup araştırmasının asıl değeri kuramsal konuların çözümünden çok sosyal ve örgütsel sorunların çözümünü içermesi olmuştur (Dash, 1999). Lewin pek çok çalışmasında eylem araştırması ve sosyal hareket arasındaki bağlantıyı ele almış (Kemmis, 1993) ve bazı belli sosyal uygulamaları anlamak ve değiştirmek için sosyal bilimcilerin gerçek sosyal dünyadaki uygulayıcıları araştırmanın tüm safhalarına dahil etmesi gerektiğini belirtmiştir. Kurt Lewin tarafından oluşturulan eylem araştırması teorisi böylece kabul edilebilir bir araştırma yöntemi olmuştur (Masters, 1995).

Kurt Lewin eylem araştırmasını ilk kez kavramsallaştıran kişi olmasına rağmen grup dinamiği, sosyo-drama ve psiko-dramanın yaratıcısı olan J. L. Moreno eylem araştırması fikrini Kurt Lewin'den önce geliştirmiştir (Kemmis, 1993; Dash, 1999). Bununla birlikte Kincheloe (1993) Kurt Lewinden önceki dönemlerde de örneğin endüstri ve Amerikan-Kızılderili

meseleri gibi çeşitli alanlarda eylem araştırmasının kullanıldığını belirtmektedir.

Eğitimde eylem araştırmasının temelleri John Dewey'in çalışmalarına dayanmakla birlikte İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Colombia Üniversitesi profesörlerinden Stephen Corey eylem araştırmasına öncülük etmiş ve bu araştırma yöntemini eğitsel sorunların çözümünde sistemli bir şekilde uygulayan ilk kişi olmuştur. Dewey Eğitim Biliminin Kaynağı (1929) adlı eserinde öğretmenlerin en önemli rollerinden birinin araştırma yoluyla pedagojik sorunları incelemek olduğunu belirtmiş okulun başarı ve başarısızlıklarında öğretmenleri en önemli araştırmacılar olarak görmüştür (aktaran: Kincheloe, 1993, s.16) Stephen Corey ise öğretmen ve eğitim yöneticilerinin doğrudan katılımı olmadan eğitimde esaslı değişmelerin olmayacağını savunmuş ve öğretmenlerin, öğrencilerin, deneticilerin, yöneticilerin ve okul sahiplerinin yaptıkları işi sürekli olarak araştırıp, incelemeleri gerektiğini aksi durumda okulların ilerleyemeyeceğini ve yaşama ayak uyduramayacağını belirtmiştir (Glanz, 1999).

Stephen Coreyle başlayan eğitimsel eylem araştırması 1950'li yılların sonlarına kadar Hilda Taba, Abraham Shumsky gibi seçkin eğitimciler tarafından şiddetle desteklenmiştir. Ancak 1960'lı yıllarda eylem araştırmasına olan ilgi azalmaya başlamış ve ciddi eleştirilere hedef olmuştur. Bu eleştiriler daha çok araştırmadaki yetersiz planlama, problemin tanımlanmasında ilgili faktörlerin gö ardı edilmesi, sonuçların eğitim bilimine çok küçük katkılar getirmesi, ve daha çok örnek olay yönteminin kullanılması yönünde olmuştur (Engelhart, 1972, Glanz, 1999).

1970'li yılların sonlarında Lawrence Stenhouse ve John Elliot'un çalışmalarıyla eylem araştırması yeniden keşfedilmiştir. Elliot'a göre (1991, s.49) eğitimde eylem araştırmasının temel amacı "bilgi üretmekten çok uygulamayı geliştirmektir". Elliot aynı zamanda eylem araştırmasının kuram ile uygulama arasındaki sorunları ortadan kaldırdığını ifade etmektedir. Ona göre kuram ile uygulama arasındaki ilişki öğretmenler için uygulamada sorun yaratmaktadır. Öğretmenler teoriyi statü ve mesleki bilgilerine yönelik bir tehdit unsuru olarak görmektedirler. Bir çok öğretmene göre akademik topluluk tarafından geliştirilen teori kendilerinin mesleki uzmanlık ve deneyimlerinden uzaktır. Ayrıca, öğretmenler teorinin ortaya koyduğu "ideal uygulama modellerine" ulaşamadıkları için başarısız olarak görülmektedirler. Ancak, teorilerin yaptığı genellemeler belli uygulama ortamlarına özgü değişkenleri göz ardı etmektedirler. (Elliot,

1991). Elliot eğitimsel eylem araştırmasının özelliklerini şu şekilde tanımlamıştır (aktaran: Dash, 1999,s. 464-465):

1. Okullarda eylem araştırması öğretmenlerin yaşadıkları sosyal durumları ve insan eylemlerini araştırır
2. Eylem araştırmasının amacı öğretmenin kendi sorununu derinlemesine anlamasını sağlamaktır.
3. Eylem araştırması kuramsal bir temele dayanır. Bu temel içinde durumu değiştirmeye niyetlenen eylem problem tüm detayları ile anlaşılincaya kadar geçici kabul edilir.
4. "Neler olduğunu" açıklamak için eylem araştırması bir konuyu işler ve bu konuyu birbirine bağlı rastlantısal durumlarla ilişkilendirir.
5. Eylem araştırması "neler olduğunu" problem durumunda eylemde ve etkileşimde bulunan kişilerin (örneğin öğretmenler ve öğrenciler, öğretmenler ve baş öğretmenler) bakış açılarından yorumlar.
6. Eylem araştırması bir duruma katılımcıların görüş açısından baktığı için "neler olduğunu" yine onların kullandığı dili kullanarak açıklar ve tanımlar:bu dil günlük yaşamdaki sosyal durumları ve insan eylemlerini açıklamak ve tanımlamak için insanların kullandığı sağduyudur.
7. Eylem araştırması probleme katılımcıların açısından baktığı için ancak serbest diyalog ile geçerli kılınabilir.
8. Eylem araştırması, araştırmacı ile katılımcıların serbest diyalogunu içerdiğinden araştırmacı ve katılımcılar arasında serbest bilgi akışı olmalıdır.

Eğitimde eylem araştırması üzerine yakın geçmişte yeni açıklamalar Maruyama tarafından yapılmıştır. Maruyama Lewin'in geleneksel eylem araştırması fikrinden ayrılarak Uygulayıcı Merkezli Eylem Araştırması'na (Practitioner-Centered Action Research-PCAR) dikkati çekmiştir. Maruyama Uygulayıcı Merkezli Eylem Araştırması'nda öğretimde tamamıyla yerel olmayan sosyal ve grup dinamiği gibi sorunların değil sınıfların, okulların ve diğer grupların sosyal dinamiğinin ve bu

dinamiklerin bireyleri nasıl etkilediğinin incelenmesi gerektiğine işaret etmiştir. Maruyama PCAR'ın aşamalarını ise şu şekilde açıklamıştır (Dash, 1999): problemin tanımlanması, problemi çözecek uygulayıcı ve araştırmacı grubunun oluşturulması, ortamda bulunan diğer kişilere danışma, ortamın dinamiklerini gözleme, bir eylem stratejisi belirleme, belirlenen stratejinin etkilerini değerlendirecek araçları geliştirme, eylem stratejisinin etkilerini değerlendirecek verileri toplama.

Glanz (1999) eğitim alanında eylem araştırmasının tarihi gelişimini aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Eylem araştırması:

- Lewin (1948) ve Corey (1953) tarafından okul örgütlerini iyileştirmede bir problem çözme stratejisi,
- Elliot (1991) tarafından uygulamalar konusunda bireysel değerlendirme (görüş oluşturma) süreci,
- Oja ve Smulyan (1989) tarafından personel geliştirme süreci,
- Sagor (1992) tarafından öğretmenlerin mesleki gelişimini desteklemede işbirlikçi bir süreç,
- Glickman (1993) tarafından ise okula-dayalı gelişme stratejisi olarak kullanılmıştır.

Genel Fikri Belirlemek: "Genel Fikir" kişinin değiştirmek veya iyileştirmek istediği bir durum veya konuyu ifade eder. Bir başka ifade ile genel fikir "neyin" araştırılmak istendiğini, araştırılacak durumun tanımlanmasını ve durumla ilgili soruların geliştirilmesini kapsar. Kemmis ve arkadaşları belirlenen konunun araştırmacının eylem sınırları içinde olması gerektiğini ve sınırları aşan konulardan kaçınılması gerektiğini belirtmektedir. Örneğin sosyo ekonomik durum ve başarı arasında nasıl bir ilişki vardır? gibi bir soru ilginç olabilir. Ancak araştırmacı üzerinde doğrudan eylemde bulunulamayacağı, durumu iyileştiremeyeceği veya değiştiremeyeceği için eylem araştırması kapsamına alınamaz (Elliot, 1991). Eylem araştırması kapsamında yer alabilecek bazı durumlara ilişkin soru örnekleri aşağıda verilmiştir:

Eylem Araştırmasının Aşamaları

- Aile katılımını ve desteğini nasıl artırabiliriz?
- Okulda öğretmenler arasındaki mesleki paylaşımı nasıl artırabiliriz?
- Öğrencilerin derse katılımını artırmak için neler yapılabilir?
- Öğrencilerin okulu sevmesi için neler yapılabilir?
- Öğrenci başarısını artırmak için eğitim-öğretim materyallerinden en etkin şekilde nasıl yararlanabiliriz?
- Okulun vizyon ve misyonu için nasıl işbirliği yapabiliriz?
- Öğrencilerin okul kütüphanesinden daha çok yararlanmaları nasıl sağlanabilir?
- Okul güvenliğini artırmak için neler yapılmalıdır?

2. Keşifte Bulunma/Veri Toplama: Elliot (1991) bu aşamayı iki basamakta ele almaktadır: a) durumun bütün detayları ile tanımlanması, b) durumla ilgili gerçeklerin.....

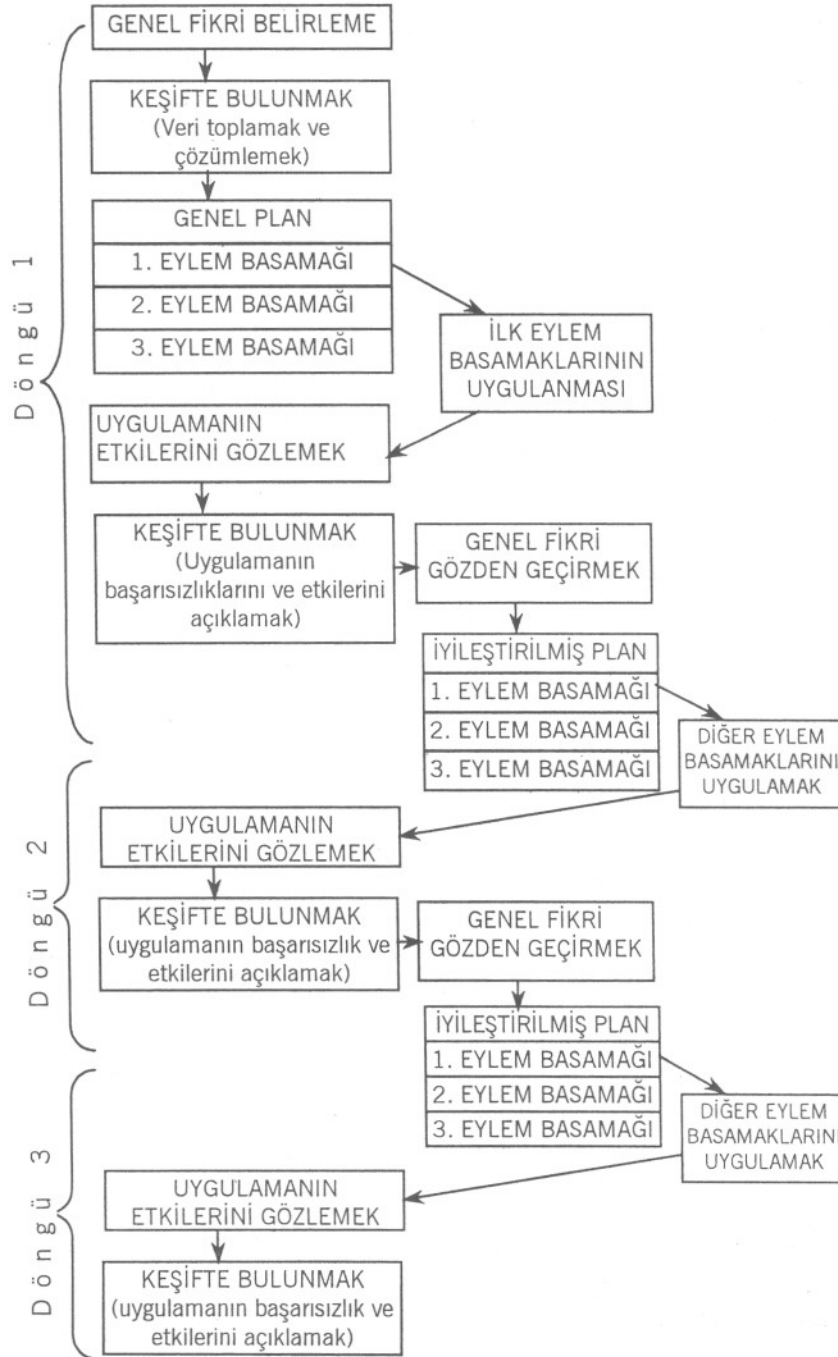
- Öğrenciler daha çok günün hangi saatinde, dersin hangi noktasında ve hangi konularda daha az katılım göstermektedirler?
- Derse katılmamanın çok açık şekilleri nelerdir?

Öğrenci katılımıyla ilgili bilinmesi gereken ayrıntılar ve toplanan bilgiler ilgili durumların/gerçeklerin belli kategoriler altında toplanmasını sağlar.

İkinci basamakta durumla ilgili gerçeklerin neden meydana geldiği, ilgili değişkenlerin ve kritik faktörlerin neler olduğu açıklamak için gerekli veriler toplanır ve bu veriler ışığında "eleştirel analizler" yapılır. Eleştirel analiz "beyin fırtınası" ve "hipotez testini" içerir.

3. Genel Plan Oluşturma: Bu aşama, elde edilen bilgiler ve veriler doğrultusunda hangi eylemin uygulanacağına karar verme aşamasıdır. Elliot'a göre (1991, s.75) bu aşamada beş önemli noktanın göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunlar:

ŞEKİL 1. Eylem Araştırması'nın Aşamaları

- Başta belirlenen genel fikrin değişmesi ihtimaline karşı genel fikri yeniden gözden geçirmek.
- Durumu iyileştirmek ve bu doğrultuda eylemi gerçekleştirmek için değiştirilecek faktörleri belirlemek, örneğin, öğrencilerin daha çok katılımını sağlamak için ders işleme yöntemini değiştirmek.
- Düşünülen eylemi gerçekleştirmeden önce durumu diğer meslektaşlarla veya yönetici ile tartışmak.
- Düşünülen eylemi gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan kaynakları (örneğin, araç-gereçler, oda vs) belirlemek.
- Elde edilecek bilginin kullanımına ilişkin etik çerçeveyi belirlemek.

4. Değerlendirme Yapmak: Genel planda taslağı belirlenen eylem bu aşamada uygulamaya aktarılır ve uygulamanın etkileri gözlenir ve değerlendirilir. Eylemin beklenen ve beklenmeyen etkilerini ortaya çıkarmak, eylemin ne kadar başarılı olduğuna yönelik kanıtlar elde etmek için araştırmacı çeşitli gözlem tekniklerini kullanmalıdır (Elliot, 1991):

5. Diğer Eylem Basamaklarını Geliştirmek: Durumu iyileştirmek veya değiştirmek için uygulamaya aktarılan ilk eylemin başarılı olması zaman alabilir. Gözlemler ve değerlendirmeler sonucunda durumun iyileşmesi yönünde bazı zorluklar ve sorunların olduğu ortaya çıkmışsa araştırmacı genel plan ve eylem basamaklarını yeniden gözden geçirmeli ve bazı değişikliklere gitmelidir. Gözden geçirilen eylem yeniden uygulamaya aktarılır ve sorun çözülünceye kadar süreçlere devam edilir.

Eylem Araştırması Veri Toplama Teknik ve Yöntemleri

Eylem araştırmasında geliştirilmek veya değiştirilmek istenen durumla ilgili verilerin toplanması ve bu verilerin analiz edilmesi sürecinde çeşitli teknik ve yöntemler kullanılabilir. Alanyazında eylem araştırması daha çok nitel araştırma yöntemi olarak görülmektedir. Belli bir yer ve katılanlarla sınırlı sonuçlar ortaya koyduğu, elde edilen sonuçlar yerel nitelikte olduğu ve genelleme amacı taşımadığı için (Karasar, 1999) eylem araştırmasının bir nitel araştırma yaklaşımı olduğunu söylemek mümkün olabilir. Ancak Kock (1997, s. 75) bu anlayışın bir mit (myth) olduğunu ve eylem araştırması için seçilecek yöntemlerin araştırmacının yetişmişlik düzeyine ve araştırma konusunun özelliklerine dayandığını, bu durumlara bağlı olarak da eylem araştırmasında hem nitel hem de nicel yöntemlerin

kullanılabileceğini belirtmektedir. Bogdan ve Biklen de (1992, s. 223) bu görüşü destekleyen açıklamalarda bulunmaktadır.

Eylem araştırmasında yaygın olarak kullanılan yöntem ve teknikler günlük tutma, gözlem, görüşme, belgesel tarama, anket ve örnek olaydır (Borgia ve Schuler, 1996; Bogdan ve Biklen, 1992; Elliot, 1991; O'Brien, 2003, on-line).

Eylem Araştırmasının Yararları

Eylem araştırması geçmişindeki iniş çıkışlarla birlikte bugün için pek çok alanda kabul gören bir araştırma yöntemi olmuştur. Eğitim alanındaki yaygınlığının yanısıra eylem araştırması örneğin endüstri, tıp, yerel yönetim, tarımsal kalkınma, teknoloji kullanımı, toplum kalkınması, örgütsel değişme ve gelişme, halk sağlığı ve şehir planlaması gibi alanlarda da tanınan ve onay gören bir araştırma yöntemidir (Dash, 1999; McNiff, 2001).

Eğitim alanında özellikle öğretmenlerin mesleki öğrenmelerini artıran ve dolayısıyla öğrencilerin öğrenme kalitesine etki eden bir araştırma yöntemi olarak kullanılan eylem araştırmasının yararları sayılamayacak kadar çoktur. Bu araştırma yönteminin kullanan ve savunan araştırmacıların (Rearick ve Feldman, 1999; Glanz, 1999; Borgia ve Schuler, 1996; Calhoun, 2002; Beverly, 1993; Bogdan ve Bklen, 1992, Hansson, 2003; Sagor, 2003 on-line) vurgulağı yararlar şunlardır:

- Eylem araştırması akademik ve sosyal programların iyileştirilmesi ve bilginin paylaşımını sağlar.
- Eylem araştırmasına katılan öğretmenler bilginin gelişimi ve eğitim teorilerine daha aşina olurlar. Böylece hem kendilerinin hem de diğerlerin yaptıkları işi daha iyi anlarlar.
- Eylem araştırmasına katılanlar sosyo-ekonomik, etnik, ve cinsiyet eşitsizliklerinin daha çok farkında olurlar. Bu farkındalık onların arzu edilen amaçlara ulaşma ve geleceğe yönelik vizyon oluşturmada daha bilinçli hareket etmelerini sağlar.
- Eylem araştırmasına katılan öğretmenler yaptıkları uygulamalarda daha eleştirel ve yansıtıcı olurlar.
- Eylem araştırması problem çözme ve öğretimsel kararlar almada yeterlilik duygusu yaratarak karar almayı güçlendirir.

- Eylem araştırması kişisel değerlendirme ve görüş oluşturmaya destekler.
- Eylem araştırması sürekli iyileşmeye karşı istek yaratır.
- Eylem araştırması pozitif okul iklimi yaratır.
- Eylem araştırması uygulamaya doğrudan etki yapar.
- Eylem araştırması araştırma sürecine katılanları güçlendirir.
- Eylem araştırması okullardaki ve diğer eğitim kurumlarındaki sosyal yapının arzu edilen ve desteklenen yönde değişmesini sağlar.
- Uygulamada karşılaşılan sorunların çözümünü sistemleştirir.
- Eylem araştırması öğretmen ve öğrenciler arasında daha sağlıklı bir iletişimin kurulmasına yol açar.
- Eylem araştırması katılımcılar arasında ortak bir meslek kültürü yaratır.

SONUÇ

Eğitim sisteminin geliştirilmesi, uygulamada karşılaşılan sorunların ve çözüm yollarının neler olduğunun belirlenmesi ile ilgili olarak ihtiyaç duyulan verilere gelişigüzel değerlendirmelerle değil ancak sistemli olarak yürütülen araştırmalarla ulaşmak mümkündür. Ne var ki ülkemizde araştırma kültürünün oluşması ve araştırma yapabilme bilgi ve becerisini kazandırmada birinci derecede sorumlu olan öğretmen ve yöneticilerin çoğunluğunun bu kültürden, bilgi ve beceriden uzak olduklarını ortaya koyan görüş ve çalışmalar vardır (Kaptan, 1991; Köklü ve diğerleri, 1999, Büyüköztürk, 1995). Ayrıca, her alanda uluslararası rekabetin yaşandığı bu çağda okul yöneticilerinin karşılaştıkları sorunları çözmeye daha çok bilimsel olmayan yolları denediklerini ortaya koyan çalışmalarda mevcuttur (Çelikten, 2001).

Eğitsel kararların uygulayıcıları olan öğretmen ve yöneticilerin sorunlara bilimsel araştırma yollarını kullanmadan çözüm bulmaya çalışmalarının uygun ortam, zaman ve para bulamamak gibi pek çok nedeni olabilir. Ancak nedenlerden çok araştırmanın gerekliliğine inanmamak ve sorunların çözümünü dışarıda aramak veya başkalarından beklemek belkide eğitimcilerimizin en büyük zaafıdır. Yazar bu görüşünü gözlemleri ve katıldığı konferanslardaki yaşantılarına dayalı olarak ifade etmektedir. Diğer taraftan bugün öğrenme kuramlarının ve bu kuramları uygulamaya aktarmakla görevli eğitimcilerin

üzerinde ortaklaştığı noktalardan biri öğrenme ve gelişmenin ancak doğrudan katılım, yaparak, yaşayarak, ve araştırarak gerçekleşebileceği inancıdır. Bu inancı paylaşan eğitimcilerin yapması gereken önceliklerden biri ise kendi yaptıkları işe de aynı açıdan bakmaları ve bu yönde çaba harcamalarıdır. Aksi durumda eğitimciler başkalarının ürettiği bilgileri, sunduğu çözüm yollarını ve aldığı kararları uygulamaktan öteye gidemezler.

Daha öncede açıklandığı gibi 1980'li yıllarda Amerika ve İngiltere başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde özellikle eğitimsel alanda büyük ilgi gören "eylem araştırması"; araştırma yapmayı üniversitelerin ve uzman araştırmacıların tekelden kurtararak öğretmen ve okul yöneticilerinin de araştırma yapabileceği anlayışını getirmiştir. Bu anlayış, öğretmen ve yöneticileri kuramsal bilgilerin pasif uygulayıcıları olmaktan çıkarıp yaptıkları işte güç kazanmalarına ve karşılaştıkları sorunlara ilk elden bilimsel yollar kullanarak çözümler bulmalarına, kısaca araştırarak öğrenme ve gelişmenin önemine dikkat çekmiştir. Bu anlayış aynı zamanda ülkemizdeki eğitimcilerin de dile getirdiği kuram-uygulama ayrılığından kaynaklanan sorunlara da çözümler getirmektedir (Elliot, 1991).

Eylem araştırmasının ülkemiz eğitim sisteminin pek çok alanında da rahatlıkla kullanılabilir görünmektedir. Eğitim sistemimizde batıyı yakalama çalışmalarının hız kazandığı son yıllarda deneme çalışmaları yapılan "Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli" ve bu modelin öngördüğü "öğrenci merkezli eğitim", "toplam kalite yönetimi" ve "okula dayalı yönetim" başta olmak üzere ezber eğitime çözüm olarak görülen "aktif öğrenme", "çoklu zekaya dalı eğitim", "kaynaştırma eğitimi" "serbest kıyafet uygulaması", ve "çantasız eğitim" gibi pek çok konuda eylem araştırması yapılabilir. Özellikle uygulamada yerel sorunlar yaratabilecek veya tek doğrunun bulunmadığı konularda (örneğin serbest kıyafet uygulanmalı mı uygulanmamalı mı, ev ödevi verilmeli mi verilmeli mi gibi) eğitim uygulayıcılarının eylem araştırması ile elde edecekleri veriler uygulamada daha sağlıklı kararların alınması ve alınan kararlar doğrultusunda eyleme geçilmesini sağlayabilir. Ayrıca sorunlarını sistemli olarak yürüttükleri araştırma verilerine dayandıran öğretmen ve yöneticilerin karar mekanizmalarını etkileme güçleri de artar.

Başlangıçta araştırma yapmak öğretmen ve yöneticilere zahmetli ve karmaşık görünebilir. Hatta kendilerini araştırma yapma konusunda yetersiz hissedebilirler. Ancak mesleki gelişim için Kaptan'ın da belirttiği gibi (1991, s.50) "eksikleri olsa bile araştırma yapmak, hiç araştırma yapmaktan daha iyidir".

naciye aksoy

KAYNAKÇA

- Beverly, J.(1993). **Teacher as Researcher**. ERIC Digest. (ERIC Clearinhouse on Teacher Education, Washington DC, No: ED 355205).
- Borgia, E. T.; Schuler, D.(1996). **Action Research in Early Childhood Education**. ERIC Digest. (ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education, Urbana II, No:401047).
- Bogdan, R. C.; Biklen, S. K. (1992). **Qualitative Reseach for Education. An Introduction to Theory and Methods** (2th Ed). Allyn and Bacon.
- Büyüköztürk, Ş. (1995). Türk Eğitim Sisteminde Araştırma Eğitimi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt. 27, Sayı. 1, s. 385-400
- Calhoun, E. F. (2002). Action Research for School Improvement. **Educational Leadership**, Vol. 59, No.6, March, p. 18-24.
- Çelikten, M. (2001). Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri. Eğitim Yönetimi, Yıl, 7, Sayı, 27, Yaz, s.297-309
- Dash, D. P. (1999). Current Debates in Action Research. **Systemic Practice and Action Research**, Vol.12, No. 5. p.457-492
- Elliot, J. (1991). **Action Research for Educational Change**. Open University Press. Buckingham
- Engelhart, M. D. (1972). **Methods of Educational Research**. Rand McNally and Company, Chicago.
- Glanz, J. (1999). A Primer on Antion Research for the School Administrators. **The Clearing House**, May/June, p:301-304.
- Hansson, T. (2003). Learning by Action Research: A Policy for School Development. **Systemic Practice and Action Research**, Vol, 16, No.1, February.
- Kaptan, S. (1991). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. Tekişik Web Ofset. Ankara.
- Karasar, N. (1999). **Bilimsel Araştırma Yöntemi (9. Basım)**. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara
- Kemmis, S. (1993). Action Research and Social Movement: A Challenge for Policy Research. **Educational Policy Analysis Archives**. Vol. 1, No. 1, January 19.
- Kinchole, J. L. (1993). **Teachers as Reseachers: Qualitative Inquiry as a Path to Empowerement**. The Falmer Press.

- Kock, N. F., Jr. (1997). Myths in Organizational Action Research: Reflections on a Study of Computer-Supported Process Redesign Groups. **Organizations & Society**, Vol. 4, No. 9, p. 65-91.
- Köklü, N; Büyüköztürk, Ş; Çokluk, O. (1999). İlköğretim Müfettişlerinin Araştırma Yeterlikleri ve Araştırma Eğitimine İlişkin Görüşleri. **Eğitim Yönetimi**, Yıl, 5, Sayı:19.
- Masters, J. (1995). The History of Action Research. In I.Hughes (ed) **Action Research Electronic Reader, The University of Sydney**, on-line <http://www.behs.cchs.usyd.edu.au/arow/>
Reader/masters.htm (download date: 19.02.2003)
- McNiff, J. (2001). **Action Research and the Professional Learning of Teachers**. A paper presented at the Qattan Foundation, Palestine, January.
- O'Brien, R. (2003). **An Overview of the Methodological Approach of Action Research**. (On-line). <http://www.wb.net/robrien/papers/arfinal.html>.
- Rearick, M. L.; Feldman, A. (1999). Orientations, Purposes and Reflection: A Framework for Understanding Action Research. **Teaching and Teacher Education**, 15, p. 333-349.
- Sagor, R. (2003). Guiding School Improvement with action Research. (On-line). <http://www.ascd.org/readingroom/books/sagor00book.html>

Yazar Hakkında Bilgi:

Dr. Naciye AKSOY
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi,
İlköğretim Bölümü, Ankara
Tel: 0312 2126470
e-mail: naciye@hotmail.com